

Наталія Гриценко,

провідний бібліограф,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: Grisenko_nat@ukr.net

БІБЛІОТЕКА ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ НЕОІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ

У праці досліджуються особливості сучасних політичних комунікацій між державою та бібліотечною системою в Російській Федерації. Визначено специфіку, механізми, основні напрями та результати впливу політичних комунікацій, спрямованих на реалізацію неоімперської політики правлячої верхівки, а не на розбудову громадянського суспільства. Розкриваються недемократичні методи політичних комунікацій, які застосовуються тоталітарним режимом щодо бібліотечної системи, де людина зазнає повного контролю влади над свідомістю та політичними поглядами.

Ключові слова: політичні комунікації, бібліотеки Росії, Бібліотека української літератури, реорганізація, екстремізм, свобода слова.

З розвитком інформаційного суспільства роль політичних комунікацій набуває дедалі більшого значення. Одним із проявів цього є наповнення суб'єктів соціокультурного процесу політичним змістом, що робить їх важливою ланкою формування й трансформації політичних цінностей індивідів як важливої умови завоювання, здійснення та утримання політичної влади.

Застосування політичних комунікацій мало місце задовго до впорядкування та оформлення її в науку під назвою «політична комунікативістика». Тому проблеми комунікації з давніх часів є предметом дослідження філософів, соціологів, політологів, серед яких Д. Белл, П. Брегер, Н. Вінер, Ч. Кулі, Г. Лассуел, К. Леві-Строс, Т. Лукман, Д. Г. Мід, Ю. Хабермас, Д. Б. Уотсон та ін. Феномен політичної комунікації досліджували Д. Берло, Р. Катц, Ж.-М. Котре, Б. Кретон, П. Лазарфельд, В. Ліпман, Л. Пай, М. Розенберг, К. Санне, Ю. Косенко, А. Воробйова, М. Грачова, П. Шампань та ін. Проблеми політичної комунікації стали предметом дослідження вітчизняних учених – С. Барматової, В. Бебика,

Ю. Ганжурова, О. Гриценка, Г. Почепцова, В. Різуна, Є. Тихомирової, О. Шахтемірової, В. Горового, Ю. Половинчак, Т. Гранчак, М. Закірова, О. Кушнір, В. Пальчук та ін.

Враховуючи надзвичайну популярність і багатогранність наукових розробок із вивчення політичних комунікацій, а також незчисленну кількість визначень, окреслимо декілька з них, якими керуватимемося в межах вивчення цієї теми.

В одній із своїх робіт М. Граčov зазначив, що «з давніх часів із різним ступенем успіху за допомогою видання указів і законів робилися спроби направити політичну комунікацію в потрібне русло, контролювати інформаційні потоки у відповідних суспільствах, причому цей контроль міг приймати найрізноманітніші форми цензури – від офіційної діяльності спеціальних державних інститутів до організації “неформального тиску знизу” шляхом формування громадської думки, що відповідає вимогам часу» [1].

Часто політичну комунікацію визначають як обмін інформацією між керуючими й керованими, пануючими й підвладними, тоді у її сферу потрапляють предмети спілкування, які зовсім не належать до політики як такої. Однак у будь-якому випадку «політичні комунікації з боку влади мають декілька характерних моментів: по-перше, вони вибірково відповідно до політичної мети, цінностей, переконань комунікантів; по-друге, домінують стосовно інших видів комунікацій у країні (соціальних, економічних, релігійних і т. д.); по-третє, досить агресивні, нетерпимі, зворотні по відношенню до своїх супротивників і лояльні, солідарні у відносинах зі своїми однодумцями, союзниками, отже, конфліктні, кооперативні та маніпулятивні одночасно», зазначає Л. Тимофєєва [2].

Крім того, сучасна влада в політичних комунікаціях широко застосовує «новітні технології, які сприяють виникненню феномену так званого нового тоталітаризму, за якого людина за допомогою сучасних комунікативних технологій не лише підпадає під постійний нагляд, а й може опинитися під контролем через глобальні інформаційні системи маніпуляції свідомістю», – зазначає М. Закіров [3].

Безпосередню здатність влади впливати на політичну поведінку людей через змістовну спрямованість політичних комунікацій розглянуто в праці О. Воробйова, де визначено механізми спонукання людей до певних дій та запобігання виникненню опозиційних політичних рухів і протестів [4].

Метою цієї статті є дослідження методів політичних комунікацій, якими сучасна влада Російської Федерації послуговується через бібліотечну систему як важливу ланку соціокультурного процесу, для форму-

вання потрібних їй політичних поглядів, які підтримали б її неоімперські прагнення.

Під час політичних процесів, які відбуваються в Росії останні два десятиліття, у функціонування бібліотечної системи було внесено кардинальні зміни, початок яких поклали реформи місцевого самоврядування. На основі Федерального закону «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації» (06.10.2003 р. № 131-ФЗ) органи виконавчої влади отримали право самостійно вирішувати питання управління муніципальними бібліотечними установами. Серед них: створення, ліквідація та реорганізація бібліотек; визначення цілей, завдань, напрямів, порядку й умов їхньої діяльності; призначення і звільнення керівників; контроль за діяльністю бібліотек.

Фінансування бібліотек із місцевих бюджетів зазнає значних скорочень виділення коштів на їх утримання, що призвело до відверто довірливих рішень без урахування особливостей бібліотек. Як наслідок, у Постанові «Про реалізацію Стратегії державної культурної політики на період до 2030 року в суб'єктах Російської Федерації» висловлено стурбованість тим, що за 25 років практично вдвічі зменшилася кількість культурно-дозвільних центрів, майже на чверть – кількість сільських клубів, дедалі менше стає бібліотек – насамперед у невеликих селищах і сільській місцевості, де бібліотеки чи не єдині осередки культури [5].

Наступним доленосним кроком у діяльності закладів культури стало затвердження нових соціальних нормативів із забезпечення населення організаціями культури (розпорядження уряду РФ від 26 січня 2017 р. № 95-р), за яким понад 30 % муніципальних бібліотек, насамперед у селах, отримали право «законної» ліквідації. На сьогодні законодавча база, що регламентує діяльність бібліотек в умовах місцевого самоврядування, налічує 90 федеральних та 129 нормативних і правових актів суб'єктів РФ, однак тенденція до скорочення та відвертої руйнації бібліотечної системи триває [6].

За резолюцією круглого столу, який відбувся 20 лютого 2017 р. за участі широкого загалу представників культури, науки та читачів бібліотек із різних регіонів країни, сучасний стан бібліотечної справи в країні було охарактеризовано так: масове закриття та перепрофілювання бібліотек, катастрофічний стан комплектування й матеріально-технічної бази, різке скорочення наукових і спеціалізованих підрозділів у бібліотеках, негативні тенденції безпосередньо в бібліотечній науці, деградація системи підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів [7]. Було висловлено нарікання щодо відсутності реакції з боку Міністерства

культури на очевидні негативні тенденції. Аналіз трансформації мережі загальнодоступних бібліотек демонструє хаотичність змін, які характерні для всіх регіонів.

Без обговорення перспектив розвитку бібліотечної сфери відбувається фактичне перетворення бібліотек в «установи культури нового типу», у яких зводиться «до нуля» головна складова їхньої діяльності з підтримки читання та розвитку книжкової культури. Річні контракти керівників закладів культури включають пункт про неприпустимість публічної критики дій вищого керівництва, що перетворює директорів бібліотек у маріонеток, змушених беззаперечно виконувати волю свого керівництва. У таких умовах задоволення актуального читацького попиту вкрай ускладнюється, а в окремих випадках стає неможливим [7]. Таким чином, спостерігаються цілеспрямовані зусилля російської влади на значне скорочення як осередків культурного розвитку суспільства, так і вагомої частини впливу мислячої інтелігенції на формування політичних поглядів населення.

Після проведення реорганізації бібліотечної системи в Росії почали лунати заяви про екстремізм через прояви кризи в культурній сфері. Для покращення ситуації в Держдумі було заплановано створення Ради з культури, релігії та міжнаціональних відносин, якій було доручено зайнятися питаннями «морального клімату в суспільстві», «вихованням патріотизму», профілактикою екстремізму у сфері культури. Плани Держдуми з боротьби з екстремізмом прокоментував політтехнолог, автор проекту «Архітектура влади» А. Трошкін: «Проблема екстремізму лежить у площині розвитку культури, а в періоди культурного та емоційного занепаду особливо помітно зростання екстремістських тенденцій. У Росії екстремізм має свою специфіку, і він замішаний на ставленні до влади та ідеології, тому питання культурної політики належить до першорядної важливості – державні інститути, у тому числі й Держдума повинні контролювати цей напрям постійно» [8].

Як бачимо, у Росії визнають період культурного та емоційного занепаду. Хіба ж не на нього було розраховано масове знищення закладів культури, у тому числі й бібліотек? До тих, хто не піддався занепаду, застосовується антиекстремістське законодавство, дія якого значно посилилася. Це підтверджують доповіді експертів інформаційно-аналітичного центру «Сова», які присвячені застосуванню цього законодавства в Росії у 2017 р. Проаналізувавши судову практику, були зазначені небезпечні тенденції, які полягають у тому, що закон дедалі частіше застосовується для захисту діючої влади й тиску на «неугодних» їй активістів. На думку цих

же експертів, кримінальне переслідування колишнього директора Бібліотеки української літератури Н. Шаріної є неправомірним і показовим [9]. За версією слідства, директор «організувала можливість отримання й ознайомлення необмеженого кола людей із літературою, визнаною судом екстремістською». До цієї літератури належать книги «Голод на Україні», поезія Д. Павличка, а також дитячий ілюстрований журнал «Барвінок». Н. Шаріну засудили до чотирьох років умовно з випробувальним терміном на чотири роки. З будівлі бібліотеки зняли вивіску, книги вивезли (частково викинули), співробітників звільнили, сайт бібліотеки заблокували.

Закриття Бібліотеки української літератури викликало широкий резонанс світової спільноти. «У Росії все, що пов'язано з Україною, пов'язано з політикою. Навіть у слові “борщ” багато хто вже почав бачити політику», – прокоментував ситуацію адвокат Н. Шаріної І. Павлов [10].

Журналіст А. Бабченко на своїй сторінці у Facebook пише: «Ми дожили до “справи бібліотекарів” – це справжній 1937 р., тільки поки ще масштаби не ті, а все інше те ж саме, але до дорослих, виробничих масштабів вони ще дійдуть, я впевнений...» [11].

Заступник співголови Об'єднання українців Росії В. Семененко вважає обшуки Бібліотеки української літератури в Москві приводом для «зачистки всього українського в Росії» [12].

Світовий конгрес українців (далі – СКУ) закликав міжнародне співтовариство та правозахисні організації негайно відреагувати на неприйнятні дії Російської Федерації, щоб захистити національні права й права людини української меншини у Росії. Президент Світового конгресу українців Є. Чолій заявив, що СКУ засуджує ліквідацію бібліотеки, яка вже давно зазнає переслідувань із боку владних структур Російської Федерації [13].

На зазначені події відреагували і у ЄС. Речник представника з питань зовнішньої політики та політики безпеки Ф. Могеріні заявив: «Прикро, що цей інцидент стався напередодні 50-річчя прийняття Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, який закріплює свободу вираження поглядів і включає свободу пошуку, отримання та поширення інформації. Не повинно бути ніякого втручання в діяльність культурних центрів, таких як московська Бібліотека української літератури в Російській Федерації» [14].

Варто зазначити, що в сучасній російській державі не тільки Українській бібліотеці висуваються звинувачення в екстремізмі. У червні 2015 р. у Єкатеринбурзі з бібліотеки єврейської гімназії вилучили збірники

священних текстів з іудаїзму, включаючи Тору, щоб вивчити їх на предмет «наявності в цих книгах матеріалів екстремістського змісту» [15].

Як зазначається в аналізі «ОВС-Інфо», усі бібліотеки країни зобов'язані звіряти свої фонди з Федеральним списком екстремістських матеріалів. Цей величезний і незручний у використанні реєстр постійно поповнюється: книгу або статтю може визнати екстремістською будь-який районний суд, після чого вони автоматично потрапляють до списку. Якщо прокуратура виявить у бібліотеці таку «заборонену літературу», вона може винести керівництву припис, який зобов'язує вжити заходи, щоб подібне не повторилося. Це означає, що потрібно постійно прибирати книги з бібліотечних фондів, а якщо бібліотекар встиг видати читачеві «нехорошу книжку», директор може оштрафувати його [16]. За словами письменниці О. Громової, колишнього головного редактора газети «Бібліотека в школі», директори вимушені доводити, що в книгах не міститься неналежної інформації (для цього вони замовляють експертизи, відправляють книги фахівцям, іноді навіть у Москву).

У цілому директори сильно залякані, інформує вона: «Більшість бібліотек у нас у країні державні, незалежних практично немає. Це означає, що будь-який директор бібліотеки може бути негайно звільнений із розірванням контракту через претензії, пов'язані з наявністю “екстремістської літератури”. Оскільки у федеральний список потрапляють також сайти або окремі матеріали з Інтернету, підставою для адміністративної справи може стати просто наявність доступу до заборонених сайтів із бібліотечних комп'ютерів. Від бібліотек вимагають, щоб їхні комп'ютери були забезпечені фільтрами, які блокують доступ до забороненої інформації. Відповідне програмне забезпечення, яке потребує регулярного оновлення, вони повинні купувати самі, а забороненої інформації стає дедалі більше. Якщо бібліотека не встигне убезпечитися від чергового “шкідливого сайту”, вона може отримати припис від прокуратури» [16].

Невдоволення наглядового органу може викликати й те, що в статуті бібліотеки немає спеціального положення про заборону на поширення екстремістських матеріалів, або відсутність у бібліотеці роздрукованого федерального списку (сьогодні в ньому понад 4 тис. пунктів).

За даними інформаційно-аналітичного центру «Сова», у 2016 р. до керівників російських бібліотек не менше 281 разу неправомірно застосовувалися санкції в рамках антиекстремістського законодавства. У 2015 р. таких випадків було не менше 322 [16].

Серед літератури, на думку різних представників влади, що підлягає вилученню, згадується й та, яка «формує в молодіжному середовищі

викривлене сприйняття вітчизняної історії та популяризує чужі російській ідеології установки». Таке формулювання містилося в листі заступника повноважного представника президента в Північно-Західному федеральному окрузі А. Травникова, який під цим приводом вимагав від уряду Комі вилучити з бібліотек книги, видані за підтримки Фонду Сороса, визнаного наприкінці 2015 р. небажаною організацією. За даними інтернет-видання «7Ч7», у цьому ж році в Національній бібліотеці Комі такі книги (серед яких були підручники з логіки, французького сюрреалізму та навчальний посібник із криміналістики) стояли в окремій шафі.

У 2016 р. у бібліотеці Воркутинського гірничо-економічного коледжу спалили 53 книги, виданих Фондом Сороса, а в бібліотеці Воркутинського політехнічного університету мають намір утилізувати 14 таких книг. Одна з головних претензій фахівців до всіх перерахованих вище обмежень у роботі бібліотек полягає в тому, що вони суперечать Конституції, яка гарантує свободу слова, а також закону про бібліотечну справу [17].

Міністерство освіти Свердловської області Росії постановило вилучити з бібліотек книжки під редакцією британських істориків Е. Бівора та Д. Кігана, у яких згадується насильство воїнів радянської армії над мирними жителями Німеччини. На думку регіонального міністерства, книжки «пропагують стереотипи, що сформувалися за часів Третього рейху». «У зв'язку з цим терміново дати доручення керівникам муніципальних освітніх організацій: перевірити наявність у бібліотеках книжок під редакцією Д. Кігана й Е. Бівора; вжити заходи щодо вилучення їх із доступу для учнів і педагогічних працівників», – ідеться в документі, розісланому керівникам шкіл та училищ [18].

У 2017 р. в Архангельській області потайки, через загрозу звільнення, бібліотекарі прибрали з полиць книги Пушкіна, Чехова, Достоевського, Лотмана, Пришвіна, Солженіцина, Чуковського. Як було їм роз'яснено, книги видані забороненим у Росії «іноагентом» – Фондом Сороса, тому підлягають вилученню з читацького обороту, а бібліографічні картки на них видаленню з картотек. Розпорядження було «за дзвінком», із приписом бібліотекарям нікому про нього не говорити під загрозою звільнення. Виконання розпорядження перевіряла місцева прокуратура. У Северодвінську вже засудили бібліотекарів, які «проявили короткозорість і через недогляд залишили на полицях книги з “печаткою диявола”» [19].

Але книги та інші матеріали для читання, які можуть виявитися «недоброякісними», – не єдина сфера ускладнення діяльності бібліотек. За інформацією «ОБС-Інфо», проблеми можуть виникнути і у зв'язку з

організацією заходів. Серед співробітників бібліотек існує самоцензура та острах. За негласними правилами, організації зі списку «небажаних» завжди отримують відмову. У великих бібліотечних проєктах із ними теж не співпрацюють. Керівництво уникає допускати лекторів, які відомі своїми опозиційними поглядами або критикою влади. З патріотичних організацій «відвертим мракобісам» теж відмовляють, але в цілому до них більш прихильні [16]. І такі побоювання не безпідставні. У петербурзькій бібліотеці ім. Маяковського після візиту ФСБ було закрито проєкт «Діалоги», участь у якому брали люди з різними, у тому числі й опозиційними поглядами. Керівника проєкту, заступника директора бібліотеки М. Солонікова було звільнено, він виїхав із Росії. Свій від'їзд він пояснив тиском, який чинився на нього в тому числі й адміністрацією бібліотеки. Пізніше ЗМІ повідомили про обшуки в бібліотеці ім. Маяковського. За інформацією ж безпосередньо М. Солонікова, протягом півтора року ФСБ регулярно проводила бесіди з адміністрацією бібліотеки щодо проєкту «Діалоги», його мети та ідеологів. Проте офіційно обшуки не пов'язуються зі змістом дискусій у бібліотеці [20].

Завуальованість причин репресій спостерігається і на прикладі з головним бібліографом інформаційно-бібліографічного відділу РНБ Т. Шумиловою. Вона була звільнена за виступ проти злиття двох найбільших бібліотек країни, назвавши це поглинанням і «смертю петербурзької бібліотеки». Формальною причиною звільнення стала її відсутність на робочому місці більше чотирьох годин. У цей час Т. Шумилова перебувала на прес-конференції, де розкритикувала ініціативу керівника РНБ О. Вісла провести злиття петербурзької бібліотеки з московською РДБ. На запитання кореспондента щодо організації мітингу співробітників бібліотеки Т. Шумилова висловила думку, що на нього мало хто прийде. Кожен боїться, що почнеться скорочення, що саме його відділ ліквідують – є перспектива опинитися на вулиці. Ніхто не хоче втратити роботу. Люди сьогодні оточені інформаційним шумом. «Тут тобі і Крим, і Україна, і Америка. Усі в країні перебувають у повній розгубленості».

Стосовно наслідків об'єднання для читачів, вона зазначила, що на початку вони змін не відчують, просто нічого не зрозуміють, адже надходження якихось книг триватиме. Якісні негативні зміни накопичуються непомітно, одразу їх не видно. У Німеччині в 1933 р. теж не всі одразу зрозуміли, що саме відбувається. «Дуже не хочеться миритися з тим, що це станеться. Але безпосередньо співробітники РНБ не можуть вплинути на ситуацію. Ні ВНЗ, ні музеї нас відкрито не підтримали. Це сумно», – констатувала Т. Шумилова [21].

До речі, на мітинги таки вийшли і студенти, і професура Петербурга, однак це не мало потрібної реакції з боку влади.

Професор Європейського університету в Санкт-Петербурзі, історик О. Міллер заявив, що все стало жорсткіше, коли в громадянському суспільстві з'явилося поняття «п'ятої колони», де незгода з офіційною лінією розцінюється як допомога ворогу. Коли слова «п'ята колона» були вимовлені, раптом з'ясувалося, що в суспільстві неймовірна кількість людей чекали цих слів [22]. Яскравим підтвердженням цих слів став круглий стіл «Громадянське суспільство і питання формування історичної пам'яті», який відбувся в Пермській крайовій бібліотеці ім. О. М. Горького. Під час круглого столу розглядалася політика Меморіального музею історії політичних репресій «Перм-36». У своїх виступах доповідачі торкнулися теми трансформації стратегії організації помаранчевих революцій, які змінилися з мирно-ліберальних на агресивно-фашистські (ідеться про Україну); засуджували керівництво музею, яке співчутливо висловлювалося щодо «бандерівців та інших посібників нацистів». Прозвучали звинувачення в цілеспрямованій і послідовній антирадянській діяльності музею; зазначено, що про жодну історичну об'єктивність у цьому випадку не може йтися.

У висновках заходу йшлося про необхідність посилення контролю держави над цим музеєм як необхідну запоруку більш зваженого підходу до історичних подій. До теми репресій пропонувалося ставитися обережно, визнаючи їх травмувальним фактором, який не сприяє патріотичному вихованню громадян [23]. В умовах монополізації влади на історію офіційний меседж звучить приблизно так: репресії – це, звичайно, не дуже добре, однак у країні був порядок, а під керівництвом Й. Сталіна здобуто перемогу у Великій Вітчизняній. Цього достатньо, щоб «відбілити» тривалий історичний період, який заважає презентувати всю історію країни як один суцільний період перемог і джерело позитивних емоцій. Напівофіційне схвалення сталінського часу спровокувало готовність запекло боротися з усім, що не відповідає офіційним трактуванням історії, а значить, і неписаній ідеології сьогоденної влади.

Ще одним яскравим моментом, який характеризує нав'язування політичних поглядів у бібліотечному середовищі, є проект правил поведінки в соцмережах для співробітників бібліотек, розроблений Російською бібліотечною асоціацією. У документі бібліотечним працівникам рекомендується уникати суперечок на політичні та суспільні теми. «Не рекомендується розмішувати будь-яку інформацію або зображення, що компрометують бібліотеку або ганьблять її», – ідеться в проекті. За

порушення цих норм РБА пропонує притягати співробітників бібліотек до дисциплінарної відповідальності. Юрисконсульт Конфедерації праці Росії Д. Якушев зазначив, що запропонований проект правил насамперед порушує Конституцію, яка гарантує свободу слова й можливість поширювати інформацію [24].

Незважаючи на критичний стан у бібліотечній системі, про який неодноразово громадськість повідомляла у своїх зверненнях та акціях протесту, президент Росії В. Путін повторно призначив на посаду міністра культури В. Медінського, якого давно називають міністром безкультур'я й пропаганди, «історичний ревізіонізм, ненависть до сучасного мистецтва і нестримний авторитаризм» якого «відтепер загальновідомі в російських і міжнародних культурних колах. Таке рішення підтверджує те, що для досягнення своїх цілей господар Кремля використовує героїчне й пихате великоросійське національне мистецтво, що спирається на переписування історії сталінізму в позитивному ключі – така лінія завзято просувається з 2012 р. Медінським», наголошує журналіст LeMonde Ф. Жуан [25].

Таким чином, на підставі вищевикладеного матеріалу варто зазначити, що сучасний державний устрій у Росії має ознаки повернення до тоталітаризму. Зміна політичних поглядів у суспільстві готувалася заздалегідь до подій, які ми сьогодні спостерігаємо, і саме жорстка зачистка незгодних та пропаганда зробили можливою підтримку В. Путіна і його дій.

Бібліотечна система в цьому процесі теж зазнала нищівної трансформації. Адміністративно-командний стиль керівництва, що практикується останнім часом Міністерством культури Росії та окремими регіональними органами влади, негативно позначився на стані бібліотечної сфери. Незважаючи на гучні заяви, що культура в РФ «зведена в ранг національних пріоритетів», насправді спостерігаються прямо протилежні процеси. Прописаний у законах розвиток бібліотечної справи та вдосконалення обслуговування читачів насправді реалізується в скороченні кількості бібліотек і звільненні фахівців, розвалі бібліотечної системи. Ці зміни характеризуються відходом від демократичних цінностей, що проявляються в системі так званої закритої (або керованої) демократії, за якої президентська влада диктує умови політичного життя в країні, а демократичні процедури і свободи стають формальними. Крім офіційної нормативно-правової бази, яка визначає основну державну політику у сфері культури, значне місце посідають розпорядження в усній формі, а також мають місце так звані неписані закони (тобто розуміння мети, яка офіційно не озвучується, але мається на увазі), що є проявом подвійних стандартів.

Політичні комунікації характеризуються односторонністю, зважаючи на те, що виступи наукової та культурної спільноти, вуличні протести, критичні висновки аналітичних структур і незгода окремих громадян залишаються без належної реакції з боку Міністерства культури РФ, на що неодноразово нарікала громадськість. Бібліотечна система в Росії стає об'єктом цілеспрямованого політичного впливу з чітко вираженими неоліберальними рисами. «Диктат засновників» гостро відчувається на всіх рівнях бібліотечної системи, яскравим підтвердженням цього є спроба «кулуарного» об'єднання найбільших національних бібліотек країни, без урахування думки культурної, наукової та бібліотечної спільноти.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень може стати аналіз відродження тоталітарного стилю правління, що проявляється в репресіях, гонінні на незгодних з офіційною політикою Кремля і ставить за мету викорінення альтернативних думок та примусове формування потрібної політичної позиції громадянського суспільства в Російській Федерації.

Список бібліографічних посилань

1. Грачев М. Н. Политическая коммуникация: понятие, сущность. *Полит. коммуникативистика: теория, методология и практика* / под ред. Л. Н. Тимофеевой. М. : Росс. ассоц. полит. науки (РАЕН), Росс. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2012. С. 77–78. URL: http://grachev62.narod.ru/grachev_new/grachev2012_1.html.
2. Тимофеева Л. Н. Политическая коммуникация и ее генеральная пара: власть и оппозиция. *Росс. ассоц. полит. наук*. 2006. URL: <https://www.rapn.ru/library.php?d=260&n=35&p=12>.
3. Закіров М. Б. Сучасні інформаційно-комунікативні технології як фактор еволюції соціально-політичних відносин. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 7–20. <https://doi.org/10.15407/np.46.011>.
4. Воробьев А. М. Средства массовой информации как фактор формирования гражданского общества: процесс, тенденции, противоречия. Екатеринбург : Изд-во УГЮИ МВД России, 1998. 184 с. URL: <http://cheloveknauka.com/sredstva-massovoy-informatsii-kak-faktor-razvitiya-grazhdanskoj-kultury>.
5. О реализации Стратегии государственной культурной политики на период до 2030 года в субъектах Российской Федерации : Постановление Совета Федерации РФ от 01.02.2017 г. № 20-СФ. *Совет Федерации*

Федерального Собрания Российской Федерации : веб-сайт. URL: <http://council.gov.ru/activity/documents/76702>.

6. Федеральное законодательство России в области библиотечного дела. *Росс. библ. асоц.* (2019, 10 окт.). URL: <http://www.rba.ru/content/activities/address/law/fed.php>.

7. Какие библиотеки нужны России? К чему может привести слияние РГБ и РНБ. *REGNUM*. 2017. 20 марта. URL: <https://regnum.ru/news/2243954.html>.

8. Трошкин А. В России всплеск экстремизма связан с культурным кризисом. *Newsland*. 2017. 17.05. URL: <https://newsland.com/user/4-297693453/content/v-rossii-vsplesk-ekstremizma-sviazan-s-kulturnym-krizisom/5832754>.

9. Что не так с антиэкстремистским законодательством. *Newsland*. 2018. 3.03. URL: <https://newsland.com/community/4765/content/chto-ne-tak-s-antiekstremistskim-zakonodatelstvom/6235903>.

10. В Москве закрыли Библиотеку украинской литературы. *Главред*. 2017. 31 марта. URL: <https://glavred.info/kultura/427602-v-moskve-zakryli-biblioteku-ukrainskoy-literatury.html>.

11. Пономарева А. Новое «дело библиотекарей». *Радио «Свобода»*. 2015. 29 окт. URL: <https://www.svoboda.org/a/27333420.html>.

12. Семененко вважає обшуки Бібліотеки української літератури в Москві приводом для «зачистки всього українського в Росії». *112.ua : веб-сайт*. 2015. 29.10. URL: <https://ua.112.ua/suspilstvo/semenenko-vvazhaie-obshuky-biblioteku-ukrainskoi-literatury-v-moskvi-pryvodom-dlia-zachystky-vsogo-ukrainskoho-v-rossii-268414.html>.

13. Діаспора вимагає реакції світової спільноти на закриття української бібліотеки в Москві, – Чолій. *Цензор.нет*. 2018. 27.04. URL: https://censor.net.ua/news/3063770/diaspora_trebuje_reaktsii_mirovogo_soobshchestva_na_zakrytie_ukrainskoyi_biblioteki_v_moskve_choliiy.

14. Росія не повинна втручатися у діяльність Бібліотеки української літератури – ЄС. *Європ. правда : веб-сайт*. 2015. 31 жовт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/10/31/7040149>.

15. Из гимназии в России изъяли Тору для проверки на экстремизм. *Tengrinews*. 2016. 1 июня. URL: <https://tengrinews.kz/russia/gimnazii-rossii-izyuyali-toru-proverki-ekstremizm-275559>.

16. Российские библиотекари стали бояться книг. *Newsland*. 2017. 6.06. URL: <https://newsland.com/user/4297740009/content/rossiiskie-bibliotekari-stali-boiatsia-knig/5861500>.

17. У Воркуті спалили книги, видані на гроші Сороса. *Интерфакс-*

Україна. 2016. 14.01. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/317262.html>.

18. Книги, изданные при помощи Фонда Сороса, изымают из библиотек. *Новые известия*. 2015. 5 авг. URL: <https://newizv.ru/news/society/05-08-2015/225006-knigi-izdannye-pri-pomoshi-fonda-sorosa-izymajut-iz-bibliotek>.

19. Хроники идиотизма: в Архангельской области из библиотеки изымают классику. *Newsland*. 2017. 6.07. URL: <https://newsland.com/user/4297710442/content/khroniki-idiotizma-v-arkhangel'skoi-oblasti-iz-bibliotek-izymaiut-klassiku/5904759>.

20. Організатор закритого після обшуків проекту «Діалоги» покинув Росію. *РБК*. 2016. 16.01. URL: https://www.rbc.ru/politics/01/07/2016/5776af609a794778c6d94dd2%3Futm_source%3Drnews&xid=1-7259,15700021,15700124,15700149,15700186,15700190,15700201,-15700237,15700242&usg=ALkJrhity2c_ecdw2PrvNitWEZYqhIB3XQ.

21. Цивилизацию разрушат не инопланетяне. *Росбалт*. 2017. 1 февр. URL: <http://www.rosbalt.ru/piter/2017/02/01/1588171.html>.

22. Миллер А. Европейские войны памяти: кто взорвал консенсус истории и чем за это заплатит. *Новая газета*. 2015. 1 июня. URL: <http://www.novayagazeta.ru/politics/68655.html>.

23. «Пермь-36»: период распада исторической памяти. *REGNUM*. 2015. 6 сент. URL: <https://regnum.ru/news/society/1963957.html>.

24. Библиотекарям могут запретить обсуждать острые вопросы в соцсетях. *Newsland*. 2017. 2 мая. URL: <https://newsland.com/user/4296648023/content/bibliotekariam-mogut-zapretit-obsuzhdad-ostrye-voprosy-v-sotssetiakh/5809925>.

25. Жуаньо Ф. Владимир Мединский, министр бескультурия и пропаганды. *Inopressa*. 2018. 11 июня. URL: <https://www.inopressa.ru/article/11jun2018/lemonde/medinski.html>.

References

1. Grachev, M. N. (2012). Politicheskaia kommunikatsiia: poniatie, sushchnost. Politicheskaia kommunikativistika: teoriia, metodolohiia y praktika [Political communication: understanding, sutility]. *Polytycheskaia kommunykatyvystyka: teoriya, metodolohiya y praktyka – Political Communication: Theory, Methodology and Practice*. L. N. Timofeeva (Ed.). (pp. 77–78). Retrieved from http://grachev62.narod.ru/grachev_new/grachev2012_1.html [in Russian].

2. Timofeeva, L. M. (2006). Politicheskaia kommunikatsiia i ee general-naia para: vlast i oppozitsia [Political Communication and its General Couple:

Power and Opposition]. *Rossiiskaia assotsiatsiia politicheskikh nauk – Russian Political Science Association*. Retrieved from <https://www.rapn.ru/library.php?d=260&n=35&p=12> [Russian].

3. Zakirov, M. B. (2017). Suchasni informatsiino-komunikatyvni tekhnologii yak faktor evoliutsii sotsialno-politychnykh vidnosyn [Modern Information and Communication Technologies as a Factor of Sociopolitical Relations Evolution]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 46, pp. 7–20. <https://doi.org/10.15407/np.46.011> [in Ukrainian].

4. Vorobev, A. M. (1998). Sredstva massovoi informatsii kak faktor formirovaniia hrazhdanskogo obshchestva: protsess, tendentsii, protivorechiia [Media as a factor in the formation of civil society: process, trends, contradictions]. Yekaterinburg: UGYUI MVD Rossii. Retrieved from <http://cheloveknauka.com/sredstva-massovoy-informatsii-kak-faktor-razvitiya-grazhdanskoy-kultury> [in Russian].

5. Postanovlenie Soveta Federatsii RF ot 01.02.2017 h. No 20-SF. «O realizatsii Stratehii hosudarstvennoi kulturnoi politiki na period do 2030 hoda v subiektakh Rossiiskoi Federatsii» [Resolution of the Federation Council of the Russian Federation of 01.02.2017 No 20-SF «About realization of Strategy of the state cultural policy until 2030 in territorial subjects of the Russian Federation»]. *Sovet Federatsii Federalnogo Sobraniia Rossiiskoi Federatsii: veb-sait – Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation: website*. Retrieved from <http://council.gov.ru/activity/documents/76702> [in Russian].

6. Federalnoe zakonodatelstvo Rossii v oblasti bibliotechnogo dela [Federal legislation of Russia in the field of library affairs]. *Rossiiskaia bibliotechnaia assotsiatsiia – Russian Library Association*. (2019, 10 October). Retrieved from <http://www.rba.ru/content/activities/address/law/fed.php> [in Russian].

7. Kakie biblioteki nuzhny Rossii? K chemu mozhet privesti sliianie RHB i RNB [What libraries do Russia need? What can lead the merger of the RSL and the MFN]. *REGNUM*. (2017, 20 March). Retrieved from <https://regnum.ru/news/2243954.html> [in Russian].

8. Troshkin, A. (2017). V Rossii vsplesk ekstremizma svyazan s kulturnym krizisom [In Russia a surge of extremism is associated with a cultural crisis]. *Newsland*. (17.05.2017). Retrieved from <https://newsland.com/user/4297693453/content/v-rossii-vsplesk-ekstremizma-sviazan-s-kulturnym-krizisom/5832754> [in Russian].

9. Chto ne tak s antiextremistskim zakonodatelstvom [What is wrong with anti-extremist legislation]. *Newsland*. (3.03.2018). Retrieved from <https://>

newsland.com/community/4765/content/chto-ne-tak-s-antiekstremistskim-zakonodatelstvom/6235903 [in Russian].

10. V Moskve zakryli Biblioteku ukrainskoi literatury [The Library of Ukrainian Literature is closed in Moscow]. *Glavred*. (2018, 31 March). Retrieved from <https://glavred.info/kultura/427602-v-moskve-zakryli-biblioteku-ukrainskoy-literatury.html> [in Russian].

11. Ponomarova, A. (2015). Novoye «delo bibliotekarei» [New «business of librarians»]. *Radio «Svoboda» – Radio «Freedom»*. (2015, 29 October). Retrieved from <https://www.svoboda.org/a/27333420.html> [in Russian].

12. Semenenko vvazhaie obshuky Biblioteki ukrainskoi literatury v Moskvi pryvodom dlia «zachystky vsoho ukrainskoho v Rosii» [Semenenko considers searches of the Library of Ukrainian Literature in Moscow as an excuse for «stripping all Ukrainian in Russia»]. *112.ua*. (29.10.2015). Retrieved from <https://ua.112.ua/suspilstvo/semenenko-vvazhaie-obshuky-biblioteki-ukrainskoi-literatury-v-moskvi-pryvodom-dlia-zachystky-vsoho-ukrainskoho-v-rosii-268414.html> [in Ukrainian].

13. Diaspora vymahaie reaksii svitovoi spilnoty na zakryttia ukrainskoi biblioteki v Moskvi, – Cholii [Diaspora demands world community reaction to the closure of the Ukrainian library in Moscow, – Cholii]. *Censor.net*. (27.04.2018). Retrieved from https://censor.net.ua/news/3063770/diaspora_trebuje_reaksii_mirovogo_soobshchestva_na_zakrytie_ukrainskoyi_biblioteki_v_moskve_cholii [in Ukrainian].

14. Rosiia ne povynna vtruchatysia u diialnist Biblioteki ukrainskoi literatury – YeS [Russia should not interfere with activity of library of the Ukrainian literature – the EU]. (2015, 31 October). *Yevropeiska pravda: veb-sait – European Truth: website*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/10/31/7040149> [in Ukrainian].

15. Iz himnazii v Rossii iziali Toru dlia proverki na ekstremizm [Torah seized from gymnasium in Russia to test for extremism]. *Tengrinews*. (2016, 1 June). Retrieved from <https://tengrinews.kz/russia/gimnazii-rossii-izyalyi-toru-proverki-ekstremizm-275559> [in Russian].

16. Rossiiskie bibliotekari stali boiatsia knih [Russian librarians have become afraid of books]. *Newsland*. (6.06.2017). Retrieved from <https://newsland.com/user/4297740009/content/rossiiskie-bibliotekari-stali-boiatsia-knig/5861500> [in Russian].

17. U Vorkuti spalyly knyhy, vydani na hroshi Sorosa [In Vorkuta burned the books published on Soros's money]. *Interfax Ukraine*. (14.01.2016). Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/general/317262.html> [in Ukrainian].

18. Knihi, izdannye pri pomoshchi Fonda Sorosa, izymaiut iz bibliotek

[Books published with the help of the Soros Foundation are being withdrawn from libraries]. *Novye izvestiia – New News*. (2015, 5 August). Retrieved from <https://newizv.ru/news/society/05-08-2015/225006-knigi-izdannye-pri-pomoshi-fonda-sorosa-izymajut-iz-bibliotek> [in Russian].

19. Khroniki idiotizma: v Arkhangel'skoi oblasti iz biblioteki izymaiut klassiku [Chronicles of idiocy: classics are removed from libraries in the Arkhangelsk region]. *Newsland*. (6.07.2017). Retrieved from <https://newsland.com/user/4297710442/content/khroniki-idiotizma-v-arkhangel'skoi-oblasti-iz-bibliotek-izymaiut-klassiku/5904759> [in Russian].

20. Orhanizator zakrytoho pislia obshkiv proektu «Dialogy» pokynuv Rosiiu [The organizer of the Dialogues project closed after the searches left Russia Elektronnyy resurs]. *RBC*. (16.01.2016). Retrieved from https://www.rbc.ru/politics/01/07/2016/5776af609a794778c6d94dd2%3Futm_source%3Drnews&xid=17259,15700021,15700124,15700149,15700186,15700190,15700201,15700237,15700242&usg=ALkJrhity2c_ecdw2PrvNitWEZYqhlB3XQ [in Ukrainian].

21. Tsivilizatsiia razrushat ne inoplanetiane [Civilization will be destroyed not by aliens]. *Rosbalt*. (2017, 1 February). Retrieved from <http://www.rosbalt.ru/piter/2017/02/01/1588171.html> [in Russian].

22. Miller, A. (2015). Yevropeiskie voiny pamiati: kto vzorval konsensus istorii i chem za eto zaplatit [European memory wars: who blew up the consensus of history and how they will pay for it]. *Novaia hazeta – New newspaper*. (2015, 6 June). Retrieved from <http://www.novayagazeta.ru/politics/68655.html> [in Russian].

23. «Perm-36»: period raspada istoricheskoi pamiati [Perm-36: the period of the decay of historical memory]. *REGNUM*. (2015, 6 September). Retrieved from <https://regnum.ru/news/society/1963957.html> [in Russian].

24. Bibliotekariam mohut zapretit obsuzhdat ostrye voprosy v sotssetiakh [Librarians may not be allowed to discuss sensitive issues in social networks]. *Newsland*. (2017, 2 May). Retrieved from <https://newsland.com/user/4296648023/content/bibliotekariam-mogut-zapretit-obsuzhdat-ostrye-voprosy-v-sotssetiakh/5809925> [in Russian].

25. Zhuano, F. Vladimir Medinskii, ministr beskultura i propagandy. [Vladimir Medinskii, Minister of Culture and Propaganda]. *Inopressa*. (2018, 11 June). Retrieved from <https://www.inopressa.ru/article/11jun2018/lemonde/medinski.html> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2020.

Nataliia Hrytsenko,

Leading Bibliographer,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: Grisenko_nat@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2551-875X>

The Library as an Object of the State Political Communications in the Context of Russia's Neo-Imperial Policy

The article explores the features of modern methods of political communication between the state and the library system in the Russian Federation.

The direct dependence of reforming the library system on changes in the political course of Russia is revealed. There is a deliberate effort on the part of the authorities to significantly reduce both the centers of cultural development of society and a significant part of the influence of the thinking intelligentsia on the formation of political views of the population.

The specifics and methods of political communications that the state uses to transform the political preferences of the society through its impact on the library system and the library community are determined. The implications of these political communication methods are discussed. Political communications could be characterized as one-sided, statements and comments made by the members of scientific and cultural community, street protests, critical conclusions of analytical structures and disagreement of individual citizens remain without proper reaction from the Ministry of Culture of the Russian Federation, which has caused repeated complaints from the public. The dominant aggressive force of the state pressure is manifested in the closure of cultural institutions, dismissal of specialists, introduction of political censorship, imposition of historical revisionism, practice of moral and psychological pressure, application of administrative and criminal responsibility.

The paper states that the current state system in Russia is indicative of a return to totalitarianism. The library system in the Russian state is becoming the object of deliberate political influence with clear neo-imperial features.

Keywords: political communications, Russian libraries, Library of Ukrainian Literature in Moscow, reorganization, extremism, freedom of speech.